

เติมความรู้

สมพร อิศวิลานนท์¹

สถานการณ์การค้าข้าวโลก และการกระจายข้าวไทยในตลาดส่งออก

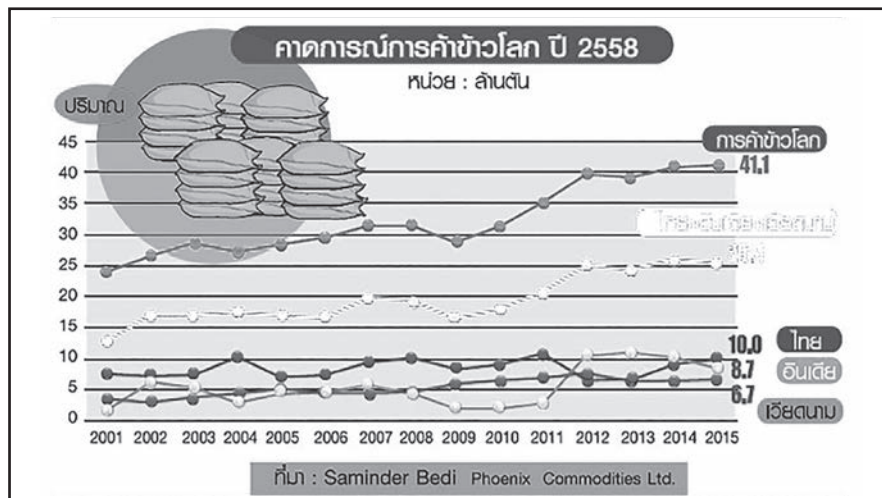
หลังจากที่ได้สูญเสียตำแหน่งแชมป์ให้กับอินเดียเมื่อสองปีที่ผ่านมา การส่งออกข้าวของไทยในปี 2557 ได้หวนกลับมาเป็นผู้นำในตลาดส่งออกข้าวของไทยอีกครั้ง โดยที่ประเทศไทยสามารถส่งออกข้าวได้ถึง 10.97 ล้านตัน กระจายไปในภูมิภาคต่างๆของโลก อีกทั้งสามารถส่งออกได้เพิ่มขึ้นจากปี 2556 ถึงร้อยละ 63.24 ในขณะที่อินเดียส่งออกได้ต่ำกว่าไทยเล็กน้อยหรือ 10.90 ล้านตันหรือเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาเพียงร้อยละ 4.01 ส่วนการส่งออกข้าวของเวียดนามคงตัวอยู่ที่ 6.70 ล้านตัน สาเหตุสำคัญที่ไทยส่งออกข้าวได้มากขึ้นทั้งนี้เป็นเพราะการที่รัฐบาลไทยได้ยกเลิกการแทรกแซงตลาดภายใน ส่งผลให้ระดับราคาข้าวของไทยในตลาดส่งออกได้ลดลงมาจากปีก่อนหน้านั้นอย่างมาก จนสามารถแข่งขันกับคู่แข่งในตลาดการค้าข้าวได้ อีกทั้งราคาส่งออกของข้าวไทยได้ลดระดับลงมาใกล้เคียงกับระดับราคาข้าวส่งออกของอินเดียและเวียดนามซึ่งเป็นคู่แข่งที่สำคัญของไทยในตลาดการค้าข้าวโลก

เมียนมาร์และกัมพูชา ผู้ผลิตรายใหม่ที่สร้างผล
กระทบต่อตลาดข้าวโลก

¹ นักวิชาการอาวุโส สถาบันคลังสมองของชาติและผู้ประสานงานชุดโครงการ "งานวิจัยเชิงนโยบายเกษตรและเสริมสร้างเครือข่ายงานวิจัยเชิงนโยบาย" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

ตลาดการค้าข้าวโลกมีปริมาณการค้าเพียงร้อยละ 9.05 ของปริมาณการผลิตข้าวของโลกและมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆจากที่เคยมีปริมาณการค้าเพียง 36.57 ล้านตันในปี 2554 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 43.22 ล้านตันในปี 2557 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 5.84 ต่อปี ในช่วงระหว่างปี 2554-2557 ทั้งนี้ได้มีประเทศผู้ผลิตรายใหม่ โดยเฉพาะประเทศเมียนมาร์ และกัมพูชา ที่มีปริมาณการส่งออกข้าวเพิ่มสูงขึ้นจากเดิมอย่างก้าวกระโดด อีกทั้งการเกิดภาวะวิกฤติข้าวแพงในช่วงต้นปี 2551 ได้กระตุ้นทำให้ประเทศผู้นำเข้าหลายประเทศ ต่างพยายามสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศ พร้อมกับใช้นโยบายพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะประเทศผู้นำเข้าในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น

จากข้อมูลของกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกาได้รายงานว่าการผลิตข้าวของโลกในปี 2557 มีประมาณ 477.08 ล้านตันข้าวสาร และมีการบริโภค 477.46 ล้านตันข้าวสาร หากรวมปริมาณสต็อกที่มีจำนวน 107.01 ล้านตันข้าวสารด้วยแล้ว อุปทานข้าวของโลกมีมากถึง 504.09 ล้านตันข้าวสาร

ภูมิภาคเอเชียเป็นแหล่งผลิตและแหล่งบริโภครายใหญ่ของโลก โดยมีปริมาณการผลิตโดยรวม 428.56 ล้านตันข้าวสาร และมีการบริโภค 409.71 ล้านตันข้าวสาร และแม้ว่าเอเชียตะวันออกจะมีการบริโภคเหนือการผลิต ทำให้ต้องมีการนำเข้า 5.07 ล้านตันข้าวสาร แต่ทั้งเอเชียใต้และเอเชีย

ตารางที่ 1 การบริโภค การผลิตข้าวตามภูมิภาคต่างๆของโลก และการผลิตเหนือการบริโภคในปี 2557

ภูมิภาคโลก	ปริมาณการบริโภค (ล้านตัน)	ปริมาณการผลิต (ล้านตัน)	การผลิตเหนือการบริโภค (ล้านตัน)
เอเชีย	409.71	428.56	+18.85
-เอเชียตะวันออก	162.66	157.59	-5.07
-เอเชียตะวันตก	144.01	154.29	+10.28
-เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	103.04	116.68	+13.64
ตะวันออกกลาง	9.10	2.45	-6.70
อเมริกา	22.99	23.67	+0.68
ยุโรป	4.78	3.18	-1.60
แอฟริกา	30.14	17.95	-12.19
โอเชียเนีย	0.68	1.37	+0.59
รวม	477.46	477.08	-0.38

ที่มา: USDA. Grain: World Markets and Trade, March 2015

ตะวันออกเฉียงใต้ ต่างก็มีส่วนเกินจากการผลิตข้าว 10.28 และ 13.64 ล้านตันข้าวสาร ทำให้ทั้งภูมิภาคเอเชียมีส่วนเกินจากการผลิตข้าวถึง 18.85 ล้านตันข้าวสาร (ตารางที่ 1)

ภูมิภาคที่มีการนำเข้าข้าวที่สำคัญของโลก ได้แก่ภูมิภาคแอฟริกาและภูมิภาคตะวันออกกลาง ในภูมิภาคแอฟริกาถือว่าเป็นแหล่งตลาดเกิดใหม่สาเหตุสำคัญเพราะเมื่อประชากรในแอฟริกามีรายได้สูงขึ้น ได้ปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมการบริโภคจากกลุ่มพืชหัว มาสู่การบริโภคกลุ่มธัญพืชมากขึ้น โดยเฉพาะข้าว การนำเข้าข้าวของภูมิภาคแอฟริกาจึงได้ขยายตัว โดยในปี 2557 ภูมิภาคแอฟริกามีตลาดนำเข้าข้าวจำนวน 12.19 ล้านตันข้าวสาร (ภายในภูมิภาคนี้มีการผลิตเพียง 17.95 ล้านตันข้าวสารและการบริโภคถึง 30.14 ล้านตันข้าวสาร) สำหรับในภูมิภาคตะวันออกกลางซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทะเลทรายไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกข้าว

มีตลาดนำเข้าข้าว 6.70 ล้านตันข้าวสาร (มีการผลิตเพียง 2.45 ล้านตันข้าวสารแต่มีการบริโภค 9.16 ล้านตันข้าวสาร) ดังนั้นหากรวมสองภูมิภาคนี้เข้าด้วยกันจะมีตลาดการนำเข้าข้าว 18.89 ล้านตันหรือคิดเป็นร้อยละ 43.71 ของปริมาณการค้าในตลาดการค้าข้าวโลก

ในภูมิภาคอเมริกาซึ่งในที่นี้ได้รวมทั้งอเมริกาเหนือ อเมริกากลางและอเมริกาใต้เข้าด้วยกัน มีการส่งออกข้าวจากภูมิภาคนี้ประมาณ 0.68 ล้านตันข้าวสาร โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ส่งออกที่สำคัญในอเมริกาเหนือ และมีบราซิล อาร์เจนตินา และอุรุกวัยเป็นผู้ส่งออกที่สำคัญในอเมริกาใต้ อย่างไรก็ตามภายในภูมิภาคนี้ยังมีการผลิต มากกว่าการบริโภคเล็กน้อย

สำหรับภูมิภาคยุโรปซึ่งรวมทั้งกลุ่มประเทศอียูและกลุ่มประเทศสหภาพโซเวียตเดิม พบว่ามีการบริโภคมากกว่าการผลิตอยู่ประมาณ 1.60 ล้านตันข้าวสาร ส่วนภูมิภาคโอเชียเนีย ซึ่งได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น มีการผลิตมากกว่าการบริโภคประมาณ 0.59 ล้านตันข้าวสาร

การกระจายข้าวของไทยในตลาดส่งออกนั้น ไทยได้ส่งออกข้าวประมาณ 10.97 ล้านตันข้าวสาร คิดเป็นมูลค่า 174.85 พันล้านบาทในปี 2557 โดยข้าวไทยมีการกระจายไปในภูมิภาคแอฟริกามากที่สุดถึงร้อยละ 58 รองลงมา ได้แก่ ภูมิภาคเอเชีย คิดเป็นร้อยละ 25.38 โดยมีตลาดในอนุภาคเอเชียตะวันออกและในอนุภาคอาเซียนคิดเป็นร้อยละ 12.39 และ 12.98 ตามลำดับ ส่วนในอนุภาคเอเชียตะวันตกนั้นมีการกระจายข้าวไทย

ในหลายประเทศ ให้ความสำคัญและตื่นตัวเรื่องในเรื่องความมั่นคงทางอาหารของหลายๆ ประเทศ

ไปในตลาดดังกล่าวค่อนข้างน้อยเพียงร้อยละ 0.03 ของปริมาณการส่งออกทั้งหมดทั้งนี้เพราะในภูมิภาคดังกล่าวมีอินเดียและปากีสถานเป็นผู้ส่งออกที่สำคัญของอนุภูมิภาคและมีระดับราคาส่งออกที่ต่ำกว่าระดับราคาข้าวประเภทเดียวกันของไทย ในภูมิภาคอื่นๆ ได้แก่ ภูมิภาคตะวันออกกลาง อเมริกา ยุโรป และโอเชียเนีย มีการส่งออกข้าวไทยไปในภูมิภาคดังกล่าวในสัดส่วนที่ไม่มากนักคิดเป็นร้อยละ 5.13 6.34 3.71 และ 1.44 ตามลำดับ

ปริมาณการส่งออกข้าวไทยตามชนิดของข้าว พบว่าการส่งออกข้าวสารเจ้าชนิด 100% และ 5%

มีปริมาณสูงสุดหรือร้อยละ 29.86 รองลงมาได้แก่ข้าวหนึ่งร้อยละ 29.74 ส่วนการส่งออกข้าวหอมคิดเป็นร้อยละ 18.51

ข้าวเหนียวคิดเป็นร้อยละ 3.25 นอกนั้นเป็นการส่งออกข้าวสารเจ้าชนิด 10-25% และการส่งออกปลายข้าว (ตารางที่ 2)

แต่หากพิจารณาการส่งออกตามมูลค่าพบว่าข้าวที่มีมูลค่าการส่งออกสูงของไทย ได้แก่ข้าวหอมโดยมีมูลค่า 55.25 พันล้านบาท (2.03 ล้านตัน) ตลาดข้าวหอมของไทยจะกระจายอยู่ในภูมิภาคต่างๆทั้งในเอเชีย อเมริกา แอฟริกา ยุโรป และตะวันออกกลาง สำหรับการส่งออกข้าวหอมไทยไปภูมิภาคเอเชียจะส่งไปในตลาดเอเชียตะวันออกเป็นส่วนใหญ่ และตลาดอาเซียนมีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย ประเทศที่นำเข้าข้าวหอมไทยในภูมิภาคเอเชียที่สำคัญ 3 ลำดับได้แก่จีน ฮองกง และสิงคโปร์หรือรวมกันคิดเป็นร้อยละ 21.06 ของปริมาณการส่งออกข้าวหอมไทย ส่วนในภูมิภาคอเมริกา

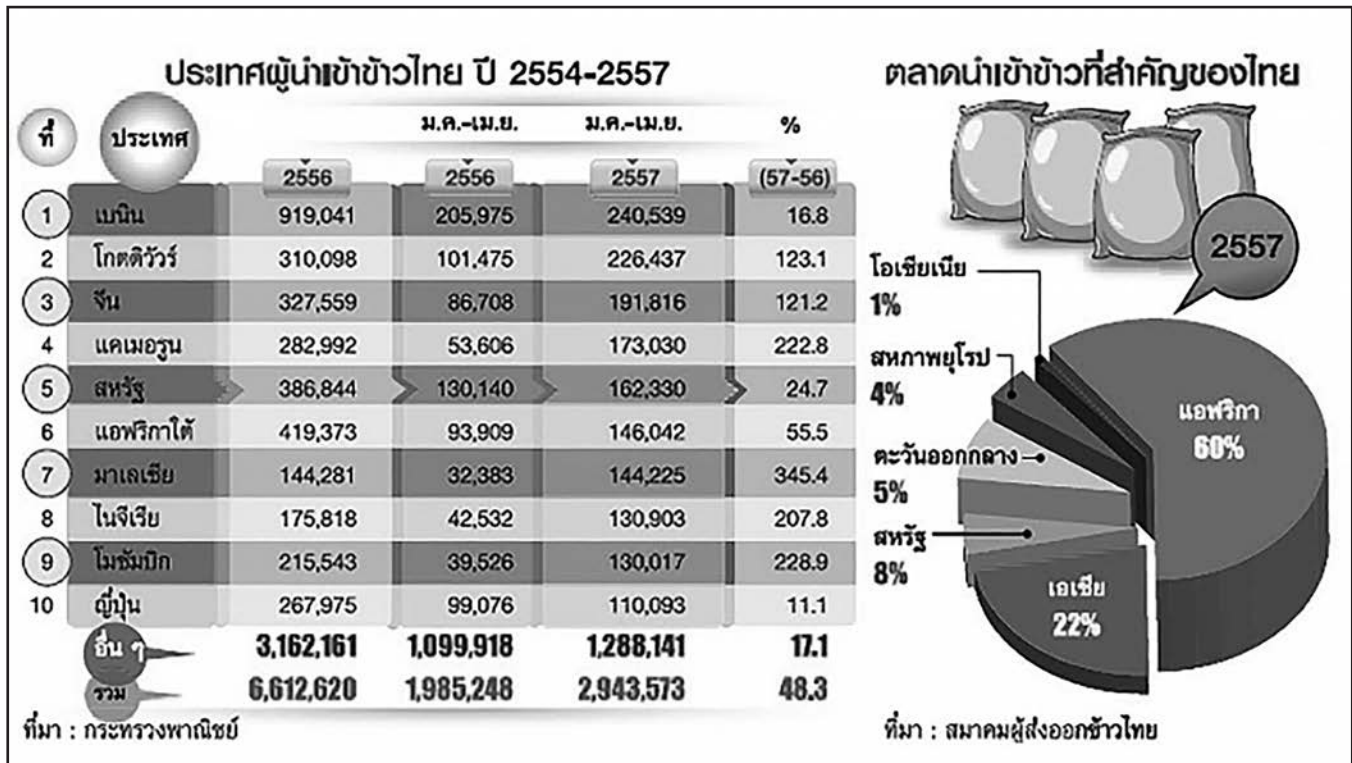
ประเทศที่นำเข้าข้าวหอมที่สำคัญของไทย ได้แก่ สหรัฐอเมริกา และแคนาดา ในภูมิภาคแอฟริกา ได้แก่ ไบโอรีโคสต์ และเซเนกัล และกานา ส่วนในภูมิภาคยุโรปและโอเชียเนียมีการส่งออกข้าวไทยกระจายไปในแต่ละประเทศในสัดส่วนที่ไม่สูงนัก

การส่งออกข้าวหนึ่งทำรายได้เป็นลำดับสองรองจากการส่งออกข้าวหอม โดยมีมูลค่าส่งออก 45.83 พันล้านบาท (3.26 ล้านตัน) ไทยส่งออกข้าวหนึ่งไปในตลาดภูมิภาคแอฟริกาเป็นสำคัญ โดยมีประเทศนำเข้าข้าวหนึ่งไทยที่สำคัญ 3 ประเทศได้แก่ ไนจีเรีย เบนิน และแอฟริกาใต้ ซึ่งมีสัดส่วนรวมกันถึงร้อยละ 81.43 ของการส่งออกข้าวหนึ่งไทยทั้งหมด ส่วนในตะวันออกกลางมีเพียงเยเมนเป็นผู้นำเข้าที่สำคัญของข้าว

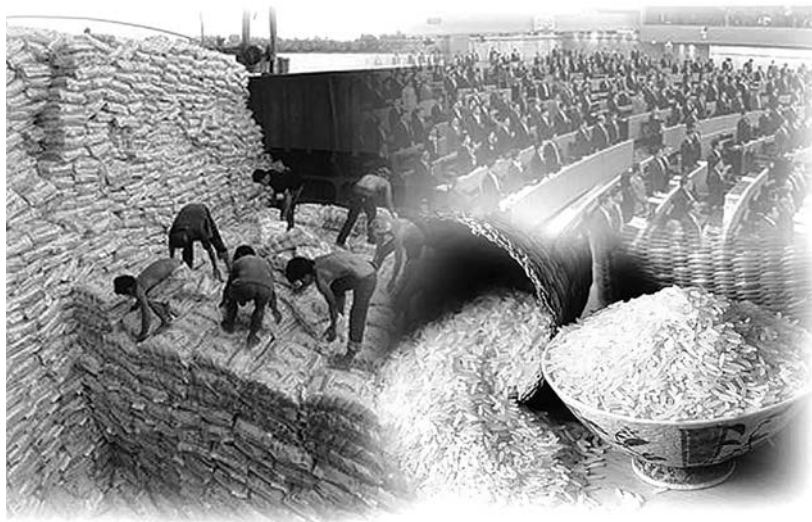
ตารางที่ 2 ปริมาณการส่งออกข้าวไทยตามชนิดของข้าวไปในภูมิภาคต่างๆของโลกในปี 2557

ภูมิภาคโลก	ข้าวหอม	ข้าวสารเจ้า 100% และ 5%	ข้าวสารเจ้า 10%, -25%	ข้าวหัก และอื่นๆ	ข้าวเหนียว	ข้าวหนึ่ง	รวม	ร้อยละ
หน่วย(ตัน)								
ปี 2557								
เอเชีย	511,757	1,219,286	503,378	263,110	284,056	2,332	2,783,919	25.38
-เอเชียตะวันออก	335,983	672,326	65,712	159,998	123,830	1,311	1,359,160	12.39
-เอเชียตะวันตก	1,129	480	1,370	23	15	527	3,543	0.03
-ประชาคมอาเซียน	174,645	546,480	436,296	103,089	160,211	494	1,421,216	12.96
ตะวันออกกลาง	110,535	195,095	227	506	3,730	252,404	562,996	5.13
อเมริกา	460,980	131,887	15,495	61,893	23,944	4,059	695,259	6.34
ยุโรป	191,298	72,832	2,068	5,484	18,290	116,815	407,087	3.71
แอฟริกา	679,906	1,620,981	37,918	301,192	224	2,883,957	6,362,649	58.00
โอเชียเนีย	75,967	34,998	12,920	27,160	3,838	2,542	157,425	1.44
รวมทุกภูมิภาคโลก	2,030,744	3,275,079	1,407,475	659,344	334,084	3,262,609	10,969,335	100.00
ร้อยละ	18.51	29.86	12.83	6.01	3.05	29.74	100.00	
มูลค่า (ล้านบาท)	55,257.38	43,262.31	16,329.91	7,249	6,926.83	45,827.94	174,853.41	

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรด้วยความร่วมมือของกรมศุลกากร

ประเทศผู้นำเข้าข้าวไทย ปี 2554-2557

นี้ทั้งไทยแต่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 3.95 ของปริมาณส่งออกข้าวนี้ทั้งไทยทั้งหมด

การส่งออกข้าวสารเจ้าชนิด 100% และ 5% มีมูลค่า 43.26 ล้านบาท (29.86 ล้านบาท) ข้าวในกลุ่มนี้ได้ส่งออกไปใน 2 ภูมิภาคหลัก ได้แก่ เอเชียและแอฟริกา ประเทศที่นำเข้าข้าวสารเจ้าชนิดนี้ของไทยที่สำคัญ

ในเอเชียได้แก่ มาเลเซีย จีน และฟิลิปปินส์ ส่วนในภูมิภาคแอฟริกาตลาดหลักที่สำคัญได้แก่ อังโกลา โมซัมบิก แคนเมอรูน ไอเวอรีโคสต์และเบนิน ส่วนข้าวสารเจ้า

ชนิด 10-25% และปลายข้าว มีการส่งออก
ออกไปในตลาดเอเชียและตลาดแอฟริกา
ไม่มากนัก ตลาดข้าวข้าวสารเจ้าชนิด
25% เวียดนามจะเป็นผู้ถือครองตลาด
ในอาเซียน ส่วนอินเดียจะเป็นผู้ถือครอง
ตลาดในแอฟริกา เป็นสำคัญ ส่วนการส่ง
ออกข้าวเหนียวของไทยจะส่งไปในตลาด
แถบเอเชียตะวันออกและอาเซียนเป็น

สำคัญโดยมีการส่งออก 0.33 ล้านตันมี
มูลค่า 6.93 ล้านบาท ประเทศที่นำเข้า
ข้าวเหนียวของไทยสูง 3 ลำดับแรกได้แก่
อินโดนีเซีย จีน และมาเลเซีย

แม้ว่า ทิศทางของสถานการณ์
การค้าข้าวในตลาดการค้าข้าวโลกจะมีการ
ขยายตัวเพิ่มขึ้น แต่การที่ตลาดการค้าข้าว
โลกยังเป็นตลาดของผู้ซื้อที่มีการขยายตัว

ของอุปทานของประเทศผู้ส่งออกเข้ามา
ในตลาดการค้าเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีสต็อก
ข้าวโลกสะสมอยู่จำนวนมากโดยเฉพาะ
การสะสมสต็อกข้าวสารของไทยในช่วง
2 ปีที่ผ่านมาย่อมจะเป็นสัญญาณเตือน
ว่าอุปทานข้าวโลกยังมีอยู่มากพอที่จะ
กดดันราคาข้าวในปี 2558 ให้แกว่งตัว
อยู่ในช่วงแคบๆ

อย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้
ข้าวไทยถือครองส่วนแบ่งการ
ตลาดลำดับหนึ่งได้อย่างยั่งยืน
ยาวนานต่อไปแค่ไหนนั้น จึงขึ้น
อยู่กับคุณภาพและราคาของ
ข้าวไทยเมื่อเทียบกับคู่แข่งชั้น
ในตลาดส่งออกเป็นสำคัญ

